

ՄԱՆԿԱՊԱՏՄԱՆԵԿԱՆ

ՀՈՐԻՉՈՆ

ՅԱԻԵԼՈՒԱԾ «ՀՈՐԻՉՈՆ» ԾԱԲԱԹԱԹԵՐԹԻ

Ապրիլ 2020

Միրելի աշակերտներ,
Ապրիլ 1915-ը կը ներկայացնէ Հայոց Պատմութեան սև էջերը...:

Կը խոնարհիկս յիշելով մեր մէկ ու կէս միլիոնէ անելի նահատակները: Կը յիշենք զանոնք, պահելով մեր լեզուն, մեր հաւատքը, մեր մշակոյթն ու մեր սովորութիւնները. մէկ խօսքով՝ պահելով մենք մեզի ՀԱՅ: Մեր նահատակներուն կողքին, կը յիշենք նաև մեր հերոսական կռիւները, մեր Ֆիտայիները, մեր ազատասէր հերոսները... Եւ կը զօրանանք անոնց քաջագործութիւններով ու յաղթանակներով:

Ընդունինք, որ միայն ապրիլին չէ, որ պէտք է յիշենք մեր նահատակներն ու անոնց պատգամը մեզի: Եւ յիշելը միայն չի բաւեր: Յիշելուն կողքին կու գայ նաև պահանջելը: Պահանջել մեր հողերը և պահանջել մեր կորսնցուցած բոլոր իրաւունքները: Այսօր, աշխարհի տարածքին բազմաթիւ երկիրներ ընդունած են Հայոց Ցեղասպանութիւնը: Հայ Դատի ընկեր-ընկերուհիներ մեծ աշխատանք կը տանին այս գծով:

Մենք ալ, որպէս հայ նոր սերունդ՝ «**Կը յիշեմ ու կը պահանջեմ**»-ը նշանաբան ունենալով, լաւ սորվինք մեր Հայոց Պատմութիւնը, ճանչնանք մեր թշնամին, վստահինք մեր ուժերուն և միասնականութեամբ՝ տիրանանք մեր իրաւունքներուն:

Այս տարի Հայոց Ցեղասպանութեան 105-ամեակն է:

Մեր պարտականութիւնն է ամբողջ աշխարհին ծանօթացնել՝ թէ ո՞վ է Հայը: Թող բոլորը գիտնան, թէ 105 տարիներ ետք, Հայ ժողովուրդը չէ կորսնցուցած արդարութեան հասնելու իր յոյսը, և անելին՝ իր քաջ ու պահանջատէր գաւակներով կը պայքարի հասնելու համար իր բոլոր նպատակներուն:

1915-ի ԱՊՐԻԼԸ...

1915-ի Ապրիլը անմոռանալի թուական մընէ իրաքանչիւր հայու համար:

Հայոց Ցեղասպանութիւնը ծրագրուած ու կազմակերպուած ձևով ընթացաւ Օսմանեան պետութեան կողմէ: Թուրք զինուորականներ առաջին հերթին գրաւեցին հայ ժողովուրդին մօտ գտնուող զէնքերը, յետոյ տուն-տուն դառնալով հաւաքեցին տղամարդիկը, ձերբակալեցին հայ յայտնի դէմքերը՝ ըլլան անոնք գրողներ, քաղաքական դէմքեր, փաստաբաններ, ևայլն. յետոյ չարչարեցին ու սպաննեցին բոլորը: Մնացեալ ժողովուրդը՝ ծերեր, կիներ, երիտասարդ աղջիկներ ու մանուկներ դուրս քշուեցան իրենց տուներէն ու բռնեցին տեղահանութեան ճամբան:

Այդ օրերուն տեղի ունեցած բարբարոսութիւններուն մասին, մեզի կը վկայէ Մարիա Ճէյքըպարն:

*Այսքան չարիք թէ մոռանան մեր որդիք, Թո՛ղ ողջ աշխարհ
Հային կարդայ նահապիկս:*

Աւետիս Ահարոնեան

ՄԱՐԻԱ ՃԷՅՔՐԱՅԱՐՆ ԵՒ «ԹՈՒՉՆՈՑ ԲՈՅՆ»-Ը

Մարիա Ճեյքրայարն ծնած է Դանիա (Denmark) 1887-ին: 1895-96 թուականներուն, ան կը լսէ Թուրքիոյ մէջ պատահած հայոց տառապանքներուն, հալածանքներուն և ջարդերուն մասին: Որպէս հիւանդապահուի, 1906-ին ան կ'որոշէ երթալ նախ Պոլիս, յետոյ Խարբերդ և օգնութեան հասնիլ ու ծառայել հայ ժողովուրդին:

1915-ին, Մարիա Ճեյքրայարն կը հասնի Խարբերդ և մինչև 1919 թուական իր աչքերով կը տեսնէ պատահած թրքական սարսափելի ու անմարդկային արարքները: Այս դժուար չորս տարիներուն ընթացքին, ան կ'ապրի տառապանքը հայ ժողովուրդին և իր գործակիցներուն հետ միասին, կը պաշտպանէ, կը խնամէ, կը կերակրէ և կը բուժէ հազարաւոր հայեր:

1919-ին աննահանգստութեան պատճառով, Մարիա Ճեյքրայարն կ'ուզէ երթալ Դանիա բուժուելու: Յետոյ, կ'ուղղուի Միացեալ Նահանգներ, ուր 7 ամիսներ շարունակ կը շրջի զանազան քաղաքներ և կը դասախօսէ՝ ներկայացնելով հայերու ջարդը, հայ ժողովուրդին տառապանքը, հայ որբերուն ցաւալի վիճակը և թուրք ժողովուրդին կատարած ոճրագործութիւնները:

1921-22-ին Ճեյքրայարն կը պատրաստուի վերադառնալ Խարբերդ, սակայն թրքական իշխանութիւնը արտօսութիւն չի տար: Հետևաբար, ան կ'ուղղուի դէպի Լիբանան օգնելու համար հոն հասնող հայ որբերը: Մերձաւոր Արևելքի Ամերիկեան Նպաստամատոյցի օգնութեամբ հայ որբեր տեղաւորուած էին Մայտայի, Անթիլիասի, Ժիւնիի, Մամըլթէյնի, Ղազիրի, Նահր Իպրահիմի և Ժպէլի որբանոցներուն մէջ: Մարիա Ճեյքրայարն կը գործէ Զուք Միքայէլի որբանոցին մէջ, յետոյ Մայտայի որբանոցին մէջ, որ արդէն կը կոչուէր՝ «Թոչնոց Բոյն»: Աւելի ուշ, 1928-ին, «Թոչնոց Բոյն»-ը կը փոխադրուի Ժպէլ: Ան հոն կը ծառայէ մինչև 1960 թուական:

Ամբողջ 32 տարի, Ճեյքրայարն փրկելով, խնամելով և հայեցի դաստիարակութեամբ կրթելով հազարաւոր որբեր, կ'արժանանայ «Մամա» անունին: «Թոչնոց Բոյն»-ը հայ որբերուն համար կ'ըլլայ ոչ միայն որբանոց մը, այլ՝ մարդակերտումի և հայակերտումի լուսաւոր կեդրոն մը: Հոնկէ դուրս կու գան հազարաւոր պատուական հայորդիներ, որոնցմէ շատեր կ'ըլլան գիտութեան, արուեստի, մշակոյթի նշանաւոր դէմքեր ու ազգային գործիչներ:

ԿՏԱԿ ՍԵՐՈՒՆԴԷ ՍԵՐՈՒՆԴԷ

Մեր վաղամտիկ պապերուն անմեղ շառաւիղին հետ անշեղ,
 Կանգնած ենք ահա եռանդով առիկ, կորովով Հայկի, շանթով Վահագնի,
 Ու պիտ' արծարծենք աշխարհին համայն,
 Մեր Դատն անժաման:
 Պիտ' ուժգին գոռանք՝
 Թէ կանք, պիտ' մնանք, մենք չենք առներ կանգ:
 Մասիսի պէս վեհ,
 Պիտ' անխոնջ կերտենք,
 Մեր նախնիքին պէս՝
 Էջերն յաւիտեան Հայոց Պատմութեան:

Պետրոս Մէլվալեան-Պարոնի
 (հարուած մը)

ՇՈԳԵԿԱՌՔԻ ՏՈՄՍԱԿԸ՝ ԳԻՐՔ ՄԸ

1932 թուականին ի վեր, Հոլանտայի մէջ մեծ շուքով կը տօնեն գրականութեան տօնը: Այս առթիւ հոլանտացիներ գրական փառատօններ կը կազմակերպեն, գիրքեր կը մակագրեն ու իրար կը նուիրեն (Մակագրել կը նշանակէ գիրքը նուիրողը իր մտղթանքը կամ արտրագրութիւնը կը դնէ գիրքի մը սկիզբի էջերէն մէկուն վրայ, նախքան գիրքը նուէր փայր): Այս գեղեցիկ սովորութիւնը քաջակերողներէն մէկն է Հոլանտական երկաթուղային պետական ընկերութիւնը, որ անվճար շոգեկառքի տոմսակներ կը տրամադրէ այն մարդոց, որոնք գրադարան կ'արձանագրուին: Շոգեկառքի ձրի տոմսակներ կը ստանան նաև մարդիկ, որոնք գիրքեր կը գնեն գրական փառատօններուն ընթացքին: Բնականաբար այսպիսի տօնակատարութիւնները կը մղեն մարդոց, որ կարդան ու դառնան ընթերցատէր:

Այսպէս, Հոլանտայի մէջ, 2019-ի Ապրիլին, գիրքերու սիրահարները առիթը ունեցան շոգեկառքով ձրիօրէն ճամբորդելու՝ տոմսակի փոխարէն, շոգեկառքի քննիչին պարզապէս ներկայացնելով վէպ մը:

Դուն ալ պիտի ուզէիք ճամբորդել կամ պտտիլ՝ շոգեկառքին մէջ գիրք մը կարդալով:

ԵՐԳՆ ՈՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ԲԱՐԻՔՆԵՐԸ

Երաժշտութիւնը միջազգային ու համամարդկային լեզու մըն է: Անձ մը ինչ ազգի, գոյնի կամ ցեղի ալ պատկանի, կը հասկնայ, կ'ազնուանայ և կը գուարճանայ երբ ունկնդրէ գեղեցիկ երաժշտութիւն մը: Ինչպէս աղօթքն ու խնդրքը, երաժշտութեան ունկնդրութիւնն ալ բուժիչ յատկութիւն մը ունի իր մէջ:

Պահ մը երբ մտածենք, կը տեսնենք թէ մարդ մը իր կեանքի տարբեր հանգրուաններուն, ինչ տարիքի որ ալ ըլլայ, սիրած է երգն ու երաժշտութիւնը: Մանուկ հասակին իր ունկնդրած օրօրոցայիններէն ու մանկական երգերէն սկսած, մինչև իր հասուն տարիքն ու իր խոր ծերութիւնը, մարդ անհատը իր ուրախ թէ տխուր ժամերուն կը սիրէ ունկնդրել երգ ու երաժշտութիւն: Դժուար է պատկերացնել մարդու կեանքը առանց երգի ու երաժշտութեան, առանց որուն սէր չկայ, տօն չկայ, քէֆ չկայ, կեանք չկայ:

Երաժշտութիւնը կը բարձրացնէ մեր տրամադրութիւնը և կ'ազնուացնէ մեր հոգիները: Ան նաև կը զարգացնէ մեր ուղեղը և կը մարզէ մեր յիշողութիւնը:

Ճանչնանք հայ երաժշտութիւնը: Սիրենք, ունկնդրենք. սորվինք ու երգենք հայ երգեր:

ԳԻՐՔԸ՝ ՄԵՐ ԸՆԿԵՐԸ

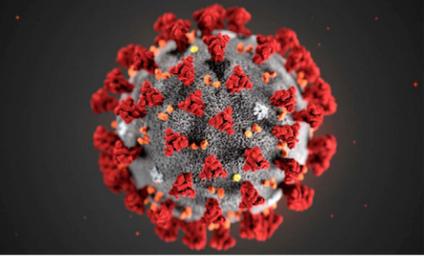
Փետրուար 19-ը Հայաստանի մէջ կը նշուի՝ «Գիրք նուիրելու օր»: Այս տօնը հիմնուած է 2008-ին, Հայաստանի գրողներու միութեան նախագահ Լևոն Անանեանի առաջարկով:

Հայաստանի կառավարութիւնը այս տօնը որոշած է նշել **Ամենայն Հայոց Բանաստեղծ՝ Յովհաննէս Թումանեանի** ծննդեան օրը (ան ծնած է 19 Փետրուար 1869-ին):

Այսպէս՝ 2008-էն ի վեր ամէն տարի, 19 Փետրուարին, Հայաստանի բոլոր դպրոցներուն մէջ աշակերտները իրարու գիրք կը նուիրեն: Թող այս տօնը յիշուի ու տարածուի նաև Սփիւռքի բոլոր դպրոցներուն մէջ:

Գիրքը կ'օգնէ, որ մարդ զարգացնէ իր միտքը, հոգին և մշակոյթը: Թող գիրքը ըլլայ մեր ամենամօտիկ ընկերը: Սիրենք գիրքը ու տարածենք...

COVID-19 ԿԱՄ ԹԱԳԱԺԱՀՐ ԻՆՉ ԸՆԵԼ

Վերջին երկու ամիսներու ընթացին, բոլորս ալ լսեցինք COVID-19, Coronavirus, Թագածահր, պսակածահր կամ Քորոնածահրի մասին: Կարդացինք ու իմացանք թէ ինչպէս կարևոր է՝

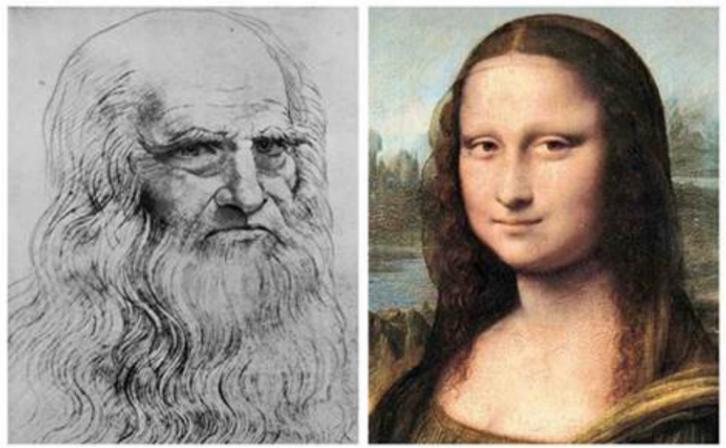
- Ձեռքերը յաճախ լուսայ
- Ձեռքերը քիթին, բերնին կամ աչքերուն չփանսիլ
- 2 մէթր հեռաորոտիւն պահել մեր և մեր խօսակիցին միջև
- Չձեռնուիլ կամ չհամբուրուիլ
- Տունը մնալ
- Յաճախ առար քանակութեամբ փաթ կամ քաղց ջուր խմել
- Ուրել սննդատար ուրելիքներ
- Մասնիկ C կենսասնիւթով (Vitamine C) և զինքով (Zinc), որոնք կը զօրացնեն մեր դիմադրողականութիւնը:

Վերոյիշեալ նախագոյնութիւնները անհրաժեշտ են, մենք մեզի պաշտպանելու համար այս փոխանցիկ հիւանդութենէն: Բայց շատ կարևոր է նաև, որ մենք մեզի զբաղ պահենք: Լաւ է, որ ըլլանք հանդարտ և մեր օրը լեցնենք շինիչ բաներով:

- Ըլլանք կոկիկ. ամէն առաւօր, մեր անկողինը ծածկենք և կարգի բերենք մեր ննջարանին պահարանն ու դարակները
- Միշտ մաքուր պահենք մեր սենեակը
- Կարդանք հեղափոխական որևէ գիրք
- Կարդանք հայկական թէ օտար թերթերէ սինսակ մը
- Դիւրենք հեղափոխական ու գուարճալի ֆիլմեր
- Աշխոյժ երգեր երգենք ու մերիկ ընենք
- Գծենք կամ նկարչութիւն ընենք կրտսի վրայ
- Սրեղծագործենք գեղեցիկ ձեռային աշխատանքներ
- Սորվինք հայերէն երգ կամ արտասանութիւն
- Խաղանք ու հանգստանանք
- Մարզանք ընենք փան մէջ
- Աղօթենք
- Նաև ժամանակ փրամադրենք, մեր իւրաքանչիւր օրուան կարարածը գրելու ամիտի ձևով ու գեղեցիկ փողերով

Արգելափակուած այս օրերուն, եթէ ժամանակ գտնենք այս բոլորը ընելու, մեր մարմինը կ'ըլլայ առողջ ու չենք գիրնար, մեր միտքն կ'ըլլայ աշխոյժ ու չենք բթանար. իսկ մեր հոգին կ'ըլլայ խաղաղ ու չենք վախնար: Վախը կը տկարացնէ մեր մարմնին դիմադրողականութիւնը իսկ աղօթքը՝ կը զօրացնէ:

ՄԱՆԿԱՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՀՈՐԻԶՈՆ ԼԷՈՆԱՐՏՕ ՏԱ ՎԻՆՉԻ

Վերածնունդի ամենէն յայտնի դէմքերէն մէկն է Լէոնարտօ Տա Վինչի: Ան ճարտարագէտ, ճարտարապետ, գիտարար, մաթեմատիքոս և գրող ըլլալէ զատ, եղած է նաև գծանկարիչ և քանդակագործ: Տա Վինչի ծնած է Իտալիա 1452 թուականի Ապրիլ 15-ին: Գեղարուեստական մարզին մէջ, իր գլուխ գործոցներէն մէկն է «Մոնա Լիզա» կամ «Ժոզոնտ» գեղանկարը:

Լէոնարտօ Տա Վինչի գծած է «Ժոզոնտ»ը 1503 թուականին: Ան բժախնդրութեամբ ու երկանք աշխատելէ ետք այս կատալին վրայ, մերժած է զայն տալ պատուիրատուին (նկարը սպասարողին): Եւ երբ Ֆրանսուա Ա. թագաւորի հրաւերով, Տա Վինչի հաստատուած է Փարիզ, ան իր հետ բերած է «Ժոզոնտ»ը ու կախած է զայն իր ննջարանի պատէն՝ միշտ պահելով իր աչքին առջև: Աւելի ուշ, իր մահէն ետք, այս գլուխգործոցը դարձած է

Նափովէնի սեփականութիւնը, իսկ հիմա այս նշանաւոր ու գրաւիչ գեղանկարը կը գտնուի Լուվրի թանգարանին մէջ:

«Ժոզոնտ» աշխարհի ամենէն շատ այցելու ունեցող գեղանկարն է: Ամէն տարի մօտաւորապէս 7 միլիոն անձեր կ'երթան Փարիզ տեսնելու համար զայն: Բոլորին համար հետաքրքրական է թէ ինչպէս այս կինը, որ նստած է մշուշոտ տեսարանի մը առջև, մեզի կը ժպտի խորհրդաւոր ժպտով մը: Աւելին, գրաւիչ ու կախարդական բան մը կայ կարծես անոր նայուածքին մէջ, որովհետև ան միշտ մեզի կը նայի, որ անկիւնէն ալ դիտենք զինք:

Լէոնարտօ Տա Վինչիի «Մոնա Լիզա»-ն շատ հին ու արժէքաւոր ըլլալուն, ամէն տարի յատուկ աշխատանք կը տարուի, որ զայն պահեն համեմատաբար լաւ վիճակի մէջ: Նշենք նաև թէ այս նշանաւոր կտաւը, իր փխրուն ըլլալուն պատճառով, տարիներէ ի վեր, արգիլուած է տեղափոխել ու ցուցադրել այլ թանգարաններուն մէջ, ըլլան անոնք Ֆրանսայի մէջ կամ անոր սահմաններէն դուրս: «Մոնա Լիզա»ի վերջին ճամբորդութիւնը եղած է 1974-ին Ճափոն, Թոքիոյի Ազգային Թանգարան:

Տա Վինչիի մահուան 500 ամեակի առիթով, Լուվրի մէջ Հոկտեմբեր 2019-էն մինչև Փետրուար 2020, ցուցադրուեցան նկարիչի ստեղծագործութիւններու մեծ մասը: Եւ հոն այցելող հանդիսատեսը առիթը ունեցաւ տեսնելու «Մոնա Լիզա»-ի եռաչափ նկարը (3D): Այս մասին կարելի է իմանալ սեղմելով հետևեալ կապը և դիտելով հոն արձանագրուած տեսաերիզը: <https://blognews.am/arm/news/642573/ayspisin-mona-lizayin-duq-der-cheq-tesel-jokondayi-3d-cucadrutyuny-luvrum.html>

Գիրքի՞ր թէ հայկական հետք կայ Լէօնարտօ Տա Վինչիի ստեղծագործութիւններուն մէջ

1481-1482 թուականներուն Լէօնարտօ Տա Վինչի այցելած է Կիլիկիա և Հայաստան: Բազարանի եկեղեցոյ մէջ պահուած է անոր գծած գծանկարը, որուն հիման վրայ, նոյն յատակագիծով ան շինած է Իտալիոյ Միլանի տաճարը: Նշենք այստեղ, թէ Լէօնարտոյի Հայաստան այցելութենէն ետք է, որ Եւրոպայի մէջ սկսած են շինել Անի քաղաքին կեդրոնագմբէթ եկեղեցիներուն ոճով այլ եկեղեցիներ:

Լէոնարտօ Տա Վինչի, իր նամակներուն մէջ անդրադարձած է Հայաստան իր այցելութեան մասին: Այդ փաստաթուղթերէն մէկը ներկայիս կը գտնուի Միլանի «Ամպրոզանիա» գրադարանին մէջ և կը կոչուի «Հայկական նամակ»: Անոր մէջ, Տա Վինչի կը նկարագրէ Հայաստանը, նշելով թշնամիին կատարած յարձակումներն ու կոտորածները: Հոն տեղեկութիւններ կան նաև Եփրատ գետի և Տարոսի լեռնաշղթային մասին:

Ո՞վ կ'ուզէ ըլլալ բազմագէտ

1- Ինչ պարսիսած է Ապրիլ 1915-ին:

- ա) Հայոց Ցեղասպանութիւն
- բ) Հրեաներու Ցեղասպանութիւն
- գ) Թուրքներու Ցեղասպանութիւն
- դ) Եգիպտոսներու Ցեղասպանութիւն

2-1921-22-ին, Ճէյքրպարն կ'ուզէ վերադառնալ Խարբերդ. սակայն, ինչ կը պարսիսի:

- ա) Կը հիւանդանայ
- բ) Թրքական իշխանութիւնը արտօնութիւն չի տար
- գ) Ամերիկացիները կ'արգիլեն
- դ) Իր հայրն ու մայրը զինք տուն կը կանչեն

3- Ճէյքրպարն կը փրկէ, կը ինսամէ և հայեցի դաստիարակութեամբ կը կրթէ հազարաւոր որբեր: Այդ պարճատով որբերը զինք ինչ կը կոչեն:

- ա) Մամա
- բ) Տիկին Ճէյքրպարն
- գ) Մօրաք
- դ) Օրիորդ

4- Ո՞ր հայ բանաստեղծը ծնած է 19-ր Փետրուարին:

- ա) Յովհաննէս Շիրազ
- բ) Գէորգ Էմին
- գ) Պարոյր Սևակ
- դ) Յովհաննէս Թումանեան

5- Փետրուար 19-ը Հայաստանի մէջ կը նշուի՝...

- ա) Մայրերու օր
- բ) Բանաստեղծներու օր
- գ) Գիրք նուիրելու օր
- դ) Գիրք կարդալու օր

6- Ինչ կրնայ ընել երաժշտութիւնը:

- ա) Կը զարգացնէ մեր ուղեղը և կը մարզէ մեր յիշողութիւնը
- բ) Կը բարձրացնէ մեր տրամադրութիւնը
- գ) Կ'ազնուացնէ մեր հոգիները
- դ) Վերոնշեալ բոլոր պատասխանները

7- Ինչո՞ւ Լէոնարտօ Տա Վինչիի «Մոնա Լիզա»-ն 1974- էն իվեր արգիլուած է տեղափոխել:

- ա) Որովհետև գեղեցիկ է:
- բ) Որովհետև ծանր է:
- գ) Որովհետև Լէոնարտօ Տա Վինչի չէ ուզած:
- դ) Որովհետև փխրուն է:

8- Լէօնարտօ Տա Վինչիի Հայաստան այցելութենէն ետք, Եւրոպայի մէջ սկսած են շինել Անի քաղաքին կեդրոնագմբէթ եկեղեցիներուն ոճով այլ եկեղեցիներ:

- ա) Ճիշդ:
- բ) Միտալ:

9- Վահր կը տկարացնէ մեր մարմինն դիմադրողականութիւնը:

- ա) Ճիշդ:
- բ) Միտալ:

Մանկապատանեկան Զորիգոնը կը հովանաւորեն ՀՕՄ-ի Գանատայի Շրջանային վարչութիւնը Եւ Գանատայի շրջանի իր 10 մասնաճիւղերը

Յեռածայն (514) 332-3757
Յեռապատճէն (514) 332-4870
Email: sylva@horizonweekly.ca

Խմբագիր՝ Քրիստափոր Միքայէլեան
Թիւր պատրաստեց՝ Անահիտ Պալեան
Ձեւայղացք՝ Քրիստափոր Միքայէլեան